

# Dieptepunt voorbij

Nederlandse zeldzame runderrassen nemen toe in aantal

Jarelang waren de aantallen van de zeldzame runderrassen laag, maar het gaat de goede kant op. Stoas-studente Simone Tinholt deed onderzoek en kwam tot de conclusie dat het aantal Groninger blaarkoppen, lakenvelders, Friese roodbonten en wittrikken stijgt.



Groninger blaarkoppen na jaren van neergang nu in vier jaar tijd in aantal verdubbeld

Steeds meer mensen onderkennen de waarde van de oude Nederlandse runderrassen. 'We hopen ook dat professionele melkveehouders enthousiast worden voor de zeldzame runderrassen. De dieren hebben sterke punten die in de nabije toekomst weer nuttig blijken, doordat ze sober zijn en goede gehalten in de melk hebben.' Dat zegt Hinke Fiona Cnossen, foktechnisch medewerker van de Stichting Zeldzame Huisdieren. 'De oudere rassen zijn het resultaat van de fokkerij van onze voorvaders. Zij hebben een cultuurhistorische waarde en vormen een bron van biologische verscheidenheid. Niet te vergeten hebben

de zeldzame runderrassen ook een recreatieve waarde. De runderen worden maar al te graag bezichtigd door de vele liefhebbers. De zeldzame runderrassen hebben een praktische betekenis voor de Nederlandse melkveehouderij. Ze vormen een reservoir voor erfelijke eigenschappen die van nut kunnen zijn. Ook zijn ze van praktisch belang, omdat ze weinig eisen stellen aan de omgeving. Het zijn vaak sobere dieren die met een rantsoen met meer structuur en minder eiwit goed uit de voeten kunnen.'

## Allemaal in de lift

Hoe staan de rassen er qua aantallen nu

	1998	2002
Groninger blaarkop	1015	2203
lakenvelder	920	1780
witrik	1325	1550
brandrode	474	216
Friese roodbonte	145	210

Tabel 1 – Aantal runderen per ras in 1998 en 2002 (bron: vierjaarlijkse rapportage van SZH en ID-Lelystad aan de EAAP in Hannover)

	aantal mann. dieren	aantal doses sperma
Groninger blaarkop	23	7.000
lakenvelder	5	2.400
witrik	9	2.000
brandrode	7	210
Friese roodbonte	33	14.000

Tabel 2 – Opslag in genenbank van het aantal doses sperma per 2002 (bron: Landenrapport Nederland over dierlijke genetische bronnen)

	aantal stieren	aantal doses	aantal gebruikers
1999	6	44	7
2000	8	75	10
2001	10	99	9
2002	20	151	20
2003*	13	83	11

Tabel 3 – Gebruik van stieren uit de genenbank (bron: CGN, \* t/m april)

voor? Het aantal blaarkoppen is vanaf 1970 sterk gekrompen. In 1975 was één procent van de totale veestapel van 2,2 miljoen runderen blaarkop, 22.000 blaren. In 2002 telt SZH nog 2203 blaarkoppen. Tot 1998 was er nog een dalende tendens, maar volgens Cnossen is het dieptepunt bereikt en het aantal blaren stabiel.

In 1998 waren er 920 lakenvelders. Het aantal is flink gestegen naar 1780. Op dit moment blijft het aantal wittrikken sta-

biel met 1550 runderen. In tabel 1 is te zien dat het aantal brandroden en Friese roodbonten klein is. Deze rassen worden nog steeds bedreigd, maar er is voor beide wel groei. In de tabel lijkt het alsof de aantallen brandrode runderen afnemen, maar dit heeft te maken met de verscherpte eis aan raszuiverheid die in



Links: Hinke Fiona Cnossen met een Friese roodbonte koe. Rechts: De meestgebruikte brandrode stier in 2002 uit de genenbank: Wied

2000 is gesteld voor opname in het stamboek. Het aandeel Friese roodbonten stijgt zeer langzaam.

## Professionele melkveehouderij?

Hinke Cnossen verwacht voor alle rassen een lichte stijging in aantallen. Door de opzet van stichtingen, verenigingen en syndicaten van de zeldzame runderrassen is het aantal enthousiaste eigenaren gestegen. 'Via deze organisaties wordt er informatie verstrekt en kunnen er contacten worden uitgewisseld. De fokcentra bieden een mogelijkheid om de zeldzame huiddierrassen te promoten.' Toch hoopt zij dat er meer melkveehouders

enthousiast worden en blijven. 'Als er daardoor bijvoorbeeld meer gegevens beschikbaar komen voor melkcontrole en exterieur, dan kunnen de stieren een goede betrouwbare fokwaarde krijgen. Daarbij blijft het belangrijk dat er meerdere eigenschappen zijn die maken dat een koe ook economisch aantrekkelijk



Simone Tinholt

SGL heeft het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) onlangs gevraagd de genenbankcollecties van SGL te beheren. Nu zijn de dierlijke genenbankcollecties van CGN en SGL bijeengebracht in Lelystad. In de nieuwe situatie is het behoud van genetische diversiteit van landbouwhuisdieren zowel van com-

is, zoals duurzaamheid, persistentie, gezondheid en goede gehalten. De genenbank is een goed hulpmiddel om te zorgen dat veehouders beschikking hebben over genoeg variatie aan stieren', meent Hinke Fiona Cnossen. De MKZ-uitbraak laat zien hoe veterinaire kwetsbaar de zeldzame runderrassen zijn, zeker als het ras aan één regio gebonden is.

## Genenbank

Om de variatie tussen en binnen runderrassen veilig te stellen is in 1993 de Stichting Genenbank Landbouwhuisdieren (SGL) opgericht. SGL heeft als hoofddoel het vastleggen van genetisch materiaal.

merciële rassen als van zeldzame rassen gewaarborgd. CGN is in opdracht van LNV verantwoordelijk voor het in stand houden van genetische diversiteit en LNV voelt zich primair verantwoordelijk voor het behoud van de variatie in de zeldzame rassen. SGL zal daarentegen vooral de belangen van de commerciële rassen en lijnen in de veehouderij behartigen.

'Houders van zeldzame rassen kunnen gebruikmaken van sperma uit de genenbank. Op basis van motivatie van de aanvrager en de voorwaarden die door de oorspronkelijke eigenaar van het genetisch materiaal zijn gesteld, besluiten wij

## Fokcentrum Lekkerkerker: 'Dames op hoge hakjes zijn prachtige runderen'

De lakenvelders van Jan Lekkerkerker uit Bergharen zie je tevreden grazen. Samen met zijn vrouw Jo heeft hij een fokcentrum voor lakenvelders. De SZH kent het predikaat 'Erkend Fokcentrum' toe aan fokkers van zeldzame landbouwhuisdieren die gedurende langere tijd kwalitatief goede dieren weten te fokken. Inclusief jongvee houdt Lekkerkerker momenteel 31 stuks, grotendeels rode en enkele zwarte lakenvelders op 7 hectare grasland. Voorheen had Lekkerkerker een melkveehouderijbedrijf, maar door een auto-ongeluk kon hij het werk lichamelijk niet meer aan. De liefde voor lakenvelders was er altijd al en op deze manier kan hij toch nog koeien houden. De runderen worden gehouden als zoogkoeien en ze hoeven dus niet gemolken te worden. Lekkerkerker vindt het prachtige dieren. 'Het zijn probleemloze dieren, we hebben bijna nooit problemen met afkalven en de klauwen hoeven we niet te bekappen,' zegt Jan Lekkerkerker. Alle koeien worden natuurlijk gedekt, slechts een enkele keer wordt ge-



Aan het 'laken' wordt vanwege raszuiverheid zwaar getild

bruik gemaakt van KI. 'Selectie onder de lakenvelderrunderen is nog niet mogelijk', volgens Lekkerkerker. 'Daarvoor zijn er nog veel te weinig in Nederland, het ras is nog lang niet veilig gesteld. Er zijn gewoonweg te weinig boeren die aan de lakenveldersfokkerij doen. De inteeltkans blijft steeds aanwezig.' Hij ziet graag een redelijk bespierde koe met een mooi wit laken en qua bouw het echte lakenveldertype. In het fokcentrum worden veel mensen, zowel boer als burger, ontvangen en worden inlichtingen verstrekt over de lakenvelders. De familie Lekkerkerker doet dit graag, want ze is gek met de runderen. Ze hebben zelfs banken van bielen bij de weg geplaatst voor het weiland waar de lakenvelders lopen met 'boerenleenbankje' erop geschreven. Zo kunnen mensen even zittend genieten van de koeien.

De 'dames op hoge hakjes' zijn volgens Jo Lekkerkerker goed vruchtbaar en het komt regelmatig voor dat er een tweeling wordt geboren. Aan het uiterlijk, met het oog op raszuiverheid, worden zware eisen gesteld. De lakenvelders moeten een blauwe tong hebben, zwarte klauwen en wit mag alleen het laken zijn. De horens moeten vluchtig, rond en spits zijn en het laatste puntje zwart. De uier moet bij de achterste kwartieren gepigmenteerd zijn. Bij een fokstier moeten de uitwendige voortplantingsorganen gekleurd zijn, anders is hij niet fokzuiver. Via de Vereniging Lakenvelder Runderen worden de runderen geschetst en de fokkerijcertificaten met de afstammingsgegevens verstrekt. Voor de keuring van stamboekdieren bestaat een speciale fokkerijcommissie. De reglementen zijn aangescherpt om de zuivere fokkerij te bevorderen.

of het sperma uit de genenbank gebruikt mag worden,' zegt Sipke Joost Hiemstra, projectleider Dierlijke genetische bronnen van het CGN uit Lelystad. 'Op jaarbasis worden er op dit moment zo'n 100 tot 200 doses sperma van zeldzame runderrassen uit de genenbank opgevraagd. In principe wil CGN de uitgifte stimuleren wanneer daarmee een zeldzaam ras wordt ondersteund.'

Voor zeldzame rassen wordt de globale doelstelling gehanteerd om van minimaal 25 onverwante stieren 400 doses in de genenbank vast te leggen.' In tabel 2 is het aantal mannelijke dieren en het aantal doses sperma aangegeven dat opgeslagen is in de genenbank. Vooral van de witrik-, lakenvelder- en de brandrode stieren is nog onvoldoende genetisch materiaal opgeslagen. In tabel 3 staat het gebruik van de genenbank aangegeven. De uit-



De witrik is nog matig beschikbaar via genenbank

gifte van het aantal doses sperma en aantal gebruikers neemt toe. In 1999 werden er 44 doses uitgegeven aan zeven gebruikers, in het eerste kwartaal van 2003 zijn dat al 83 doses door 11 gebruikers. Er is dus een duidelijke toename van de vraag naar genetisch materiaal.

Inname van genetisch materiaal van zeldzame rassen in de genenbank wordt voor het grootste deel gefinancierd door LNV. De beheerskosten van de opslag van het genenbankmateriaal dat in eigendom is van SGL, worden op dit moment voor een groot deel door de sectoren melkveehouderij, paardenhouderij en varkenshouderij betaald (heffingen via PVE en NVO). 'Er is tot op heden in zijn totaliteit te weinig geld om de diversiteit van alle rassen en lijnen landbouwhuisdieren veilig te stellen, maar we hebben de afgelopen jaren niet stil gezeten', aldus Hiemstra. 'In de beginperiode lag de nadruk bij SGL op het winnen van genetisch materiaal van rundvee, dit omdat KI met diepvriessperma bij rundvee al jaren ingeburgerd is. In het bestuur zaten niet voor niets in eerste instantie vertegenwoordigers van NRS en Holland Genetics, naast de SZH. Tegenwoordig is het bestuur ook uitgebreid met vertegenwoordigers uit de varkens- en paardenhouderij.'

Simone Timholt,  
studente Stoas Hogeschool, Dronten